

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEME LA GAE (HL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

NOFEMERE 2010

MEPUTSO: 70

NAKO: 2 diiri

Palomoka ya matlakala a dipotšišo ke 9.

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Lephephe le, le arotšwe ka dikarolo tše THARO, e lego A, B le C.

KAROLO YA A: Tekatlhaologanyo (30)

KAROLO YA B: Kakaretšo (10)

KAROLO YA C: Thutapolelo le Tšhomišopolelo (30)

2. Badišiša ditaelo ka tlhokomelo.
3. Araba dipotšišo KA MOKA.
4. Thoma karolo ye NNGWE le ye NNGWE letlakaleng le LEFSA.
5. Thalela fao karolo e felelago gona.
6. Dikarabo di nomorwe go swana le dipotšišo.
7. Tshela mothalo mafelelong a karolo ye nngwe le ye nngwe.
8. Ngwala ka bothakga le ka mongwalo wa go balega.
9. Hlokomela mopeleto le tlhamo ya mafoko.

KAROLO YA A: TEKATLHAOLOGANYO**POTŠIŠO 1**

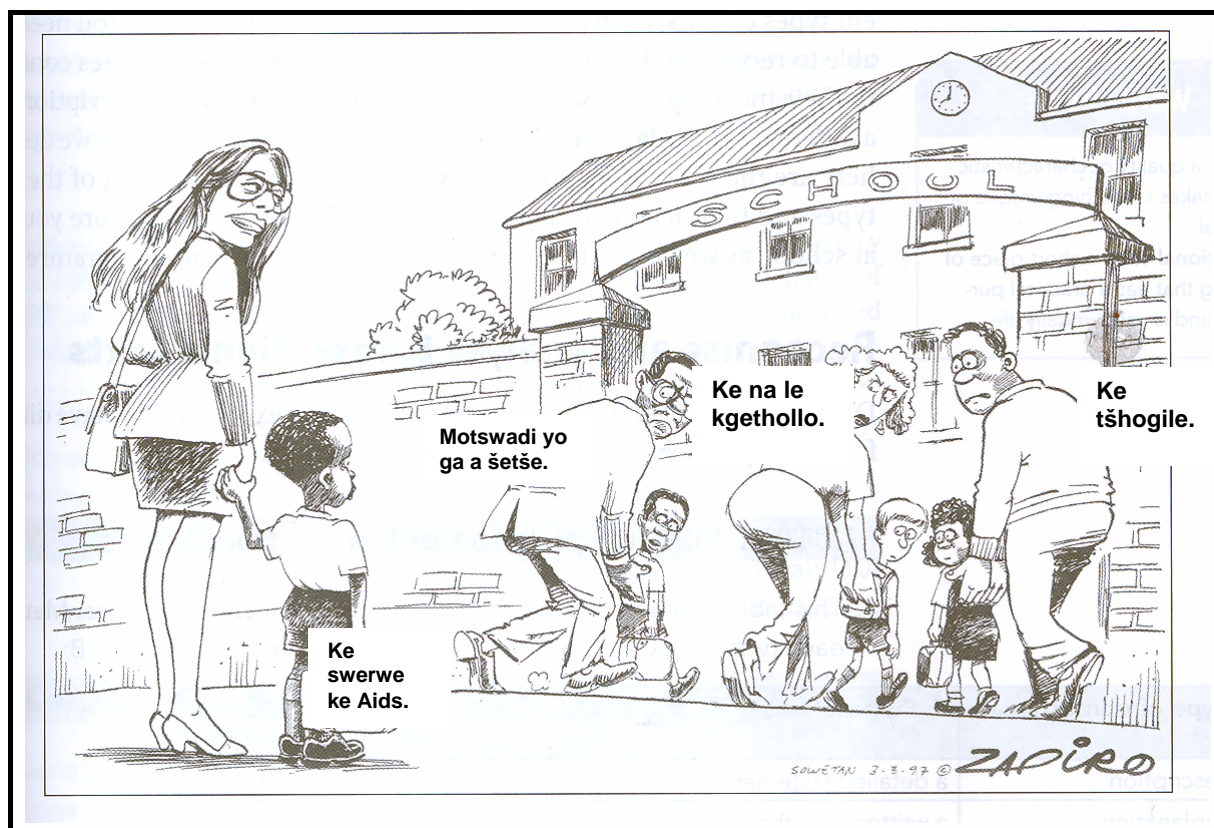
1.1 Badišiša temana ye gore o kgone go araba dipotšišo tša go e latela.

DIKGETHO TŠA MMASEPALA TŠA 2011	
1. Ke leemaema, go iwa tlase le tletlolo, koša ga e bone ye nngwe ka lebaka la dikgetho tša Mmasepala tša 2011 tšeo e lego gore di a kokota. Go šetše dikgwedi di se kae gore batho ba hwetše maemo ao ba a nyakago. Dithelabišene, diradio le tšona dipampiri di a goagoa, di kwalakwatša dikgetho.	5
2. Khomišene ya dikgetho, e lego yona IEC, e eme komanamadulaabapile, e letetše letšatši la mohlamonene. Mekgatlo ya dipolitiki e ingwadišitše, matlakala a go kgetha le mafelo a go kgethela; di lokišitšwe di letile letšatši leo la dikgetho. Bahlankedi ba go kgethiša le bona ba a thwalwa. Ruri ke semphetekegofete.	10
3. Mekgatlo ya dipolitiki le yona e a emaema ka ge e nyaka yona pušo. E phenkgišana mo go bilego go šiiša namana tša mmele ka gobane ba bangwe ba baemedi ba mekgatlo yeo ga ba tšwafe go nkgišetšana mahwafa mola ba bangwe e le dihlabele ka ge o no kwa ba re yo mongwe o letše a thuntšhitšwe. Go tla tseba mang gore o thuntšhitšwe ke mang, e no ba lona la bošego go thwego ga le na mong. Bonkgetheng ba tsena le malapa ao ba sa kego ba a tsena e le gona go nyaka go kgethwa. Gohlegohle moo go sepelwago gona go bolelwa ka dikgetho tša 2011 tša Mmasepala. Mekgatlo ya dipolitiki e pharile dipampiri tša dikwalakwatšo mekgotheng, ditoropong le mafelong ka moka ao ba hweditšego sebaka sa go di bea gona. Tše dingwe di bewa lehono, gosasa wa hwetša di tlošitšwe mola tše dingwe di pharwa gonabjale nkgapele wa hwetša di gagotšwe.	15 20
4. Bangwe ba baetapele ba mekgatlo ba reka dikgetho ka go fa bahloki diemadirile tša go swana le maupi, ditšhelete, mapai, mabjala, diselefoune, bjaloobjalo, mola baetapele ba bangwe ba tšama ba gokagoketša le batho bao ba se nago kgahlego dipolitiking ka go ba lefela dikarata tša boleloko ka maikemišetšo a gore mohla wa dikgetho ba tla ba kgetha. Ka go realo maloko ao a lefetšwego boleloko ga e sa le maloko a mekgatlo thwii, eupša e ba a motho yoo a ba lefetšego.	25 30
5. Dikopano di swarwa kgafetšakgafetša mapatlelong le diholong. Bonkgetheng ba tshepiša ditirelo tša maleba go badudi ba naga ya Afrika-Borwa. O tsebe gore bjang bo sa rekwego bo hloka mmapatši. Ge ba ka se tshepiše bjalo, go kgethwa, nkhokho! Potšišo yeo re ipotšišago yona ke gore a na bona bonkgetheng ba ba a rereša ke baetapele goba ke bommakaipea? Di tla ahlolwa ke letšatši la dikgetho ruri!	35

6. Ka mokgwa wo go emaengwago ka gona o ka ba wa re dikgetho di gosasa. **A na ge ngwaga wa 2011 o šupologa go tlile go direga eng?** Go bontšha gabotse gore ngwana a ka se le anye. Botse bo tla bonwa ke bao ba tlogo ba ba le gona mohlang woo. 40

- 1.1.1 Efa didirišwa tše PEDI tšeo di šomišwago go kwalakwatša dikgetho. (2)
- 1.1.2 Ke khomišene efe ya dikgetho yeo e rwelego maikarabelo a dikgetho? (1)
- 1.1.3 Tsopola seka go tšwa temaneng ya boraro seo se laetšago gore bonkgetheng ba a lwa. (2)
- 1.1.4 Laetša magato ao a šetšego a tšerwe ke baetapele ba dipolitiki go gokagoketša bakgethi gore ba ba kgethe. (2)
- 1.1.5 Na seema seo se tšwelelago temaneng ya 5 se šupa eng ge se dirišitšwe ka tsela yeo? (2)
- 1.1.6 Ke ka lebaka la eng dikopano di swarwa kgafetšakgafetša? (2)
- 1.1.7 Hlaloša gore ke ka lebaka la eng mmolelo wo o kotofaditšwego o bitšwa makgethepolelo. (2)
- 1.1.8 Ke ka lebaka la eng mokgatlo wo o itšego wa dipolitiki o lwela go thopa dikgetho tša mmasepala? (2)
- 1.1.9 Laetša mokgwa wo baetapele ba dipolitiki ba bontšhago go se ratane. (2)
- 1.1.10 Na o bona e le tshwanelo gore batho ba gagole dipampiri tša go kwalakwatša dikgetho? Thekga karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 1.1.11 Ge o be o le mosekaseki wa kabo ya ditirelo tša setšhaba, o be o ka fa dikakanyo dife mabapi le magato ao a ka tšewago kgahlanong le makhantshelara ao a sa phethagatšego mešomo ya ona? (2)

- 1.2 Lekodišiša seswantšho sa ka tlase gore o kgone go araba dipotšišo tša go se latela.

[Oxford Exam Success Grade 12 Learner's Book, 2006:56]

- 1.2.1 Na batswadi ba bararo bao ba sepelago mo seswantšhong sa ka godimo ba makaditšwe ke eng? (2)
- 1.2.2 Ka ntlha e TEE akaretša seo se tšweletšwego ke seswantšho se. (2)
- 1.2.3 Ke ka lebaka la eng motswadi yo mongwe a aparetšwe ke maikutlo a letšhogo? (2)
- 1.2.4 Na ke tshwanelo gore ngwana yo a swerwego ke bolwetši bja HIV/Aids a kgethollwe sekolong? Thekga karabo ya gago. (2)
- 1.2.5 Re alele maikutlo ao a aparetšego motswadi wa ngwana yo a lwalago o lebeletše tirišo ya ditho tša mmele. (1)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO**POTŠIŠO 2**

Lebeledišiša temana ye e latelago gomme o ngwale kakaretšo ya yona ka dintlha tše ŠUPA. Mantšu e be a 80 – 90.

DI RE ŠALETŠE MONAGANONG!

Nako ya ge re be re sa le bafsa re be re ipshina ka mehutahuta ya mmimo le dikoša. Ruri mehleng yeo koša e be e sa bone ye nngwe. Re be re ipshina ka mmimo wa dikhwaere, dikataro le wa setšo go swana le kiba, makgakgasa le mehuta ye mengwe.

Ge e le ka dinako tša moopelo wa dikhwaere baotledi ba dikhwaere ba be ba sa robale. Ba tla thoma go ithuta dikoša ka dinoto, ba loutša mantšu le go ithuta maswao a koša gore ba tle ba tšweletše mošito, molodi le molaetša ka bokgwari. Mohlang khwaere e butšwago babogedi le batheeletši ba tla ipshina ka go bona le go kwa mabose fela. O tla hwetša baopedi ba tšhepile ka diaparo tša mehutahuta tša go ba swanela. Ba bangwe o tla hwetša o ka re ke magokobu mola bangwe ba apere tše o ka rego ke diphikoko. Baotledi bona o tla hwetša motho wa gona a apere mane le o ka re o tla tloga a fofa. Ge e le melodi yona ga re sa bolela.

Ka lehlakoreng le lengwe ge motho a gopola ka mmimo wa dikataro o hlomoga pelo. O tla hwetša batho ba gona ge ba re ke a bina ba menekana tšeo o ka rego ba longwa ke diphepheng. Bangwe o ka re ga ba na marapo ge ba re ke a bina. Ge e le ba bangwe bona o tla hwetša ba gogoba fase, ba sepela ka dimpa motho wa gona o ka re ke hware e sa tšo metša putšanyana. Ruri lenawana le a jelwa.

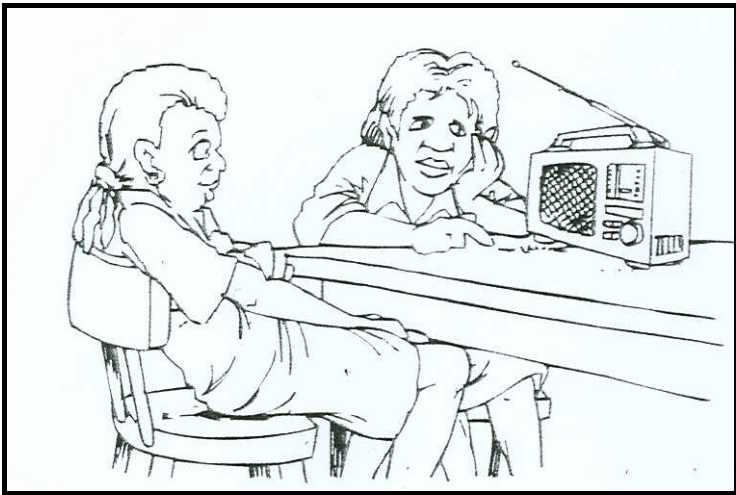
Ge e le mmimo wa setšo ga re sa bolela. Ge ke gopola makgakgasa pelo ya ka e ya kgole ka gobane o tla hwetša basadi ba feletše ka ditlhwatlhwadi le tšona ditlhapetsane. Hlogong motho wa gona a tlemile tuku ya belebete a hlomile mafafa a dikgaka le a dimpšhe. Ge motho wa gona a re ke a bina o tla hwetša a bokaletše o ka re ke mmagasetšhaba. Ge e le kiba yona ga re sa bolela. Ge ke gopola ka monti le lerago pelo ya ka e rotha madi.

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: THUTAPOLELO LE TŠHOMIŠOPOLELO**POTŠIŠO 3**

Lebeledišiša papatšo ye e latelago gore o kgone go araba dipotšišo tša go e latela.

THOBELA FM
SEBATA SA MOYENG, MOHLAKAMOTALA SELEMO LE MAREGA!

Mananeo, tshedimošo, diphadišano, mmino ... ke ga mmantšhaotlogele ...

Batheeletši ba Thobela FM
ba ipshina ka melodi ...

- 3.1 Hlaloša ka mokgwa woo maatla a tšhomišo ya polelo a huetsago batheeletši ka gona mebolelwaneng ye e latelago: (2)
- 3.1.1 Sebata sa moyeng (2)
- 3.1.2 Mohlakamotala selemo le marega (2)
- 3.2 Hlatholla ka mokgwa wo molaetša wa pepeneneng le wo o iphihlilego o jabetšago batheeletši ka gona. (2)
- 3.3 Na o bona tirišo ya leswao la tlogelo e dirišitšwe bjalo ka sebetša sa go goketša batheeletši? Šitlela karabo ya gago ka lebaka. (2)

[8]

POTŠIŠO 4

Badišiša temana ye e latelago gore o kgone go araba dipotšišo tša go e latela.

Lesogana le letelele la **noka** ye tshesane la go dula kgole le utswitše sefatanaga la se iša kgolekgole. Ge lesogana le le ka swarwa pele le tshela **noka**, setšhaba se tla thaba kudu.

- 4.1 Nšha mahlathi a MABEDI ao a laetšago tekatekanyo o be o fe le mošomo wo a o phethago ge a dirišitšwe ka tsela ye. (2)
- 4.2 Efa mohuta wa lehlaodi leo le tšwelelago mo temaneng gomme o fe lelatodi la lona. (2)
- 4.3 Go tšwa temaneng efa lentšu leo e lego lentšulefsa gomme o fe lebaka. (2)
- 4.4 Na mantšu ao a kotofadišwego a bitšwa eng? Thekga karabo ya gago ka lebaka. (2)
- [8]**

POTŠIŠO 5

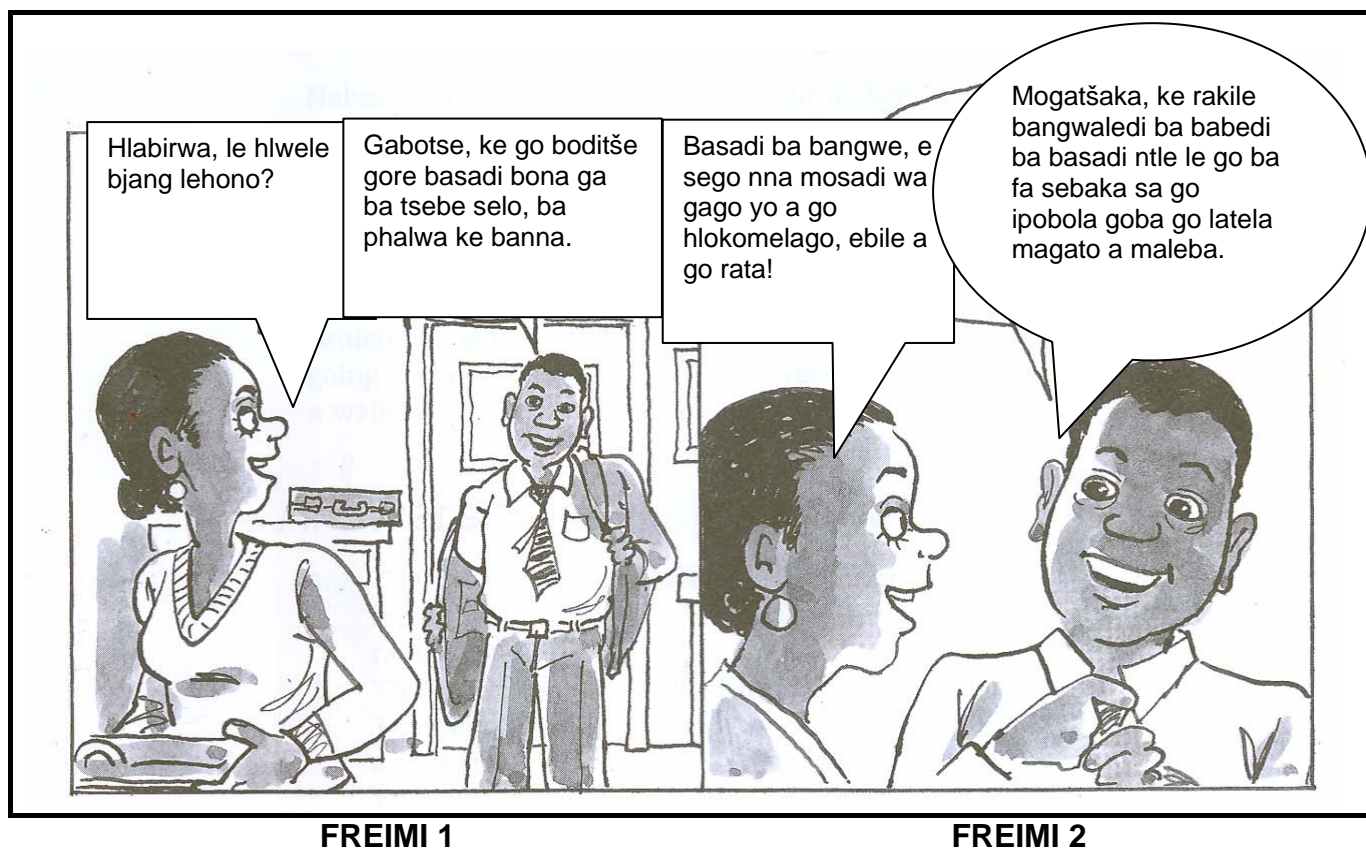
- 5.1 Badišiša temana ye e latelago gore o kgone go araba dipotšišo tša go e latela.

Lesiba o **ikhweditše** a le tlalelong ka morago ga go lemoga gore ke yena a nnoši yo a sego a ngwala mešomo ya sekolo. O rile go kwa gore bagwera ba gagwe ba tšweletše ka moka dithutong **a napa** a tlogela sekolo.

- 5.1.1 Efa mohuta wa leamanyi leo le dirišitšwego mo temaneng ya ka godimo o be o le ngwale ka tumelo. (2)
- 5.1.2 Ngwala lerui leo le tšwelelago temaneng gomme o laetše gore le phetha tiro efe ge le dirišitšwe ka tsela yeo. (2)
- 5.1.3 Efa mohuta wa lediri leo le kotofadišwego o be o fe le gore ke ka lebaka la eng o realo. (2)

5.2 Tsinkela seswantšho se sa ka tlase ka kelohloko gore o tle o arabe dipotšišo tša go se latela.

[X-Kit, 2008:100]

- 5.2.1 Tsopola lefoko la go laetša kgethollo. (1)
- 5.2.2 Ke eng seo se dirišitšwego go laetša tlhompho go lebeletšwe ditumelo tša setšo? Šitlela karabo ya gago ka mohlala go tšwa seswantšhong. (2)
- 5.2.3 Ke mohuta ofe wa tšhomišo ya maatla a polelo wo o dirišitšwego ke mosadi FREIMING ya 2? (1)
- 5.2.4 Ke tiragalo efe yeo e laetšago kgatako ya ditokelo tša botho? (1)
- [11]

POTŠIŠO 6

Lokiša diphošo tše di tšwelelago mo lefokong le le latelago:

dipapadi tša Phadišano ya Sebjana sa Lefase di sepedišetšwe ka hlokomelo e bile di fihlile mafelelong ntle le bosodi.

[3]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 30
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 70